

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Udrag fra Moralske Tanker (DK)

Citation: Holberg, Ludvig: "Moralske Tanker", i Holberg, Ludvig: *Moralske Tanker*, udg. af F.J.Billeskov Jansen ; Jørgen Hunosøe , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1992, s. 390. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-holberg13val-shoot-idm139659561483168/facsimile.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Moralske Tanker

- 8 *Imprimatur*: lat. må trykkes; censurens trykketilladelse. – *Anchersen*, Hans Peter (1700-1765): filolog, historiker, 1736 professor, to gange rector magnificus, ni gange dekan (*D.: Decanus*). *J.P.* er forkortelse af det latinske fornavn Johannes Petrus.
- 9 *8 Aar siden*: unøjagtig angivelse, da Epigrammerne udkom Leipzig 1737. – *vitieuse*: mangelfulde. – *befatter*: omfatter.
- 10 *Forberedelse*: indledning. – *næst*: (umiddelbart) efter. – *Ethica*: lat. moralære. – *Gamle Testaments Skrifter*: H. forveksler vistnok GT med Talmud. – *Invention*: påfund. – *Phrygien*: Frygien var i oldtiden et kongerige i det vestlige Lilleasien.
- 11 *Grund*: grundighed. – *Historier*: historie, historieforskning. Holberg tænker bl.a. på en – indenfor tidens historieskrivning benyttet – metode baseret på erotematik (spørgekunst). – *Mathesis*: matematik. – *hensigte*: har tilknytning til. – *Verderius*: If. H.'s kilde, D.G. Morhof: *Polyhistor*, 2. udg. (1714), I, s. 1071, hedder han Claudius Verderius; denne er ikke identificeret. – *Græske Romaner*: Achilles Tatios' roman *Leukippe og Kleitofon* (fra o. 450 e.Kr.) og Heliodoros' *Theagenes og Charikleia eller Æthiopiæ* (fra 4. årh. e.Kr.). – *Metamorphosis*: Apulejus' roman *Metamorphoses*, lat. *Forvandlinger* (ca. 175 e.Kr.). – *Argenis*: politisk roman (1621) af Jean Barclay. – *forestille*: fremstiller. – *Telemaque*: François de Salignac de la Motte Fénelons pædagogiske statsroman: *Les aventures de Télémaque* (1699). – *solut Stil*: ubunden stil; prosa. – *Tone*: om stil, udtryksmåde. Berlings optryk 1744 (C) har her ordet *Tour*, jf. fr. tour d'expression: karakteristisk sproglig udtryksmåde.
- 12 *derhos*: desuden. – *Factioner*: partier. – *Pamelister* (...): Der refereres til Samuel Richardsons roman *Pamela or Virtue Rewarded* (1740). – *accorder*: tilstå. – *Characier*: karakteristik. – *devote*: from. – *udi Grund*: grundigt. – *Hypocrisie*: hyckleri. – *Douceur*: blidhed.
- 13 *Heroïne*: heltinde. – *Handel*: forhandling, kontakt. – *Sentimens*: meninger, tanker. – *irritere til*: ophidse til. – *Caresser*: kærtegn. – *Materialier*: stof. – *quintessentieret*: rendyrket. – *bons sens*: fr. sund fornuft. – *Affectation*: unaturlighed. – *grimacieuse*: skabagtig, affekteret. – *Cervantes Saavedra*, Miguel de (1547-1616): sp. forfatter. Hans parodiske ridderroman *Don Quixote* udkom 1605-1615. – *Spectateurs*: Det eng. tidsskrift *The Spectator* (*Tilskueren*), red. af Addison og Steele (1711-1712, 1714), fik en række efterligninger i Europa.
- 14 *Historie af de Severamber*: Fejl for Sevaramber, af Denis Vairasse d'Allais (London 1675; udvidet fr. udg. 1677-1679). – *Lucian*: Her tænkes på hans *Menippos' rejse til himlen* og *Den sande historie*. – *Bidermanni Utopia*: I Jacob Bidermann's lat. anekdotestasamling *Utopia* (1640) er indlagt et rejseafsnit. – *Suejft*: Jonathan Swift's *Travels by Lemuel Gulliver*. – *Klims* (...) *Rejse*: H.'s egen, anonymt udgivne *Nicolai Klimii iter subterraneum* (1741), oversat det flg. år til da.: *Niels Klims underjordiske Rejse*. – *Naturalismus*: ærskuelse, der ikke anerkender noget højere princip over naturen. – *Naturens Lys*: den menneskelige fornuft, jf. n.s. 87. – *revelerede*: åbenbarede.

- Præcaution*: forsigtighedstregel. – *Censurer*: kritiske domme. – *den Tyrkiske Spion*: Jean-Poul Marana: *L'Espion du Grand Seigneur et ses relations secrètes envoyées au Divan de Constantinople* (1684), hvis titel senere blev *L'Espion turc dans les cours des princes chrétiens*. – *Ægyptiske breve* findes vistnok ikke. – *Lettres persanes* 1721; da *Persiske Breve* af Montesquieu.
- 15 *under samme Titel*: antagelig *Nouvelles lettres persanes*, overs. 1735 fra eng. – *skønne Hoveder*: skønånder. – *Argus*: Olof Dalins *Den Svenska Argus* (1732-1734), udg. på da. 1740. – *Patriot*: Det hamburgske tidsskrift *Der Patriot* (1724-1726), delvis fordansket 1726. – *Pensees*: fr. pensées, tanker. – *Spectator*: se n.t.s. 13. H. synes at have brugt den fr. oversættelse *Le Spectateur ou le Socrate moderne* I-III, 1714 ff. – *affectere*: lægger an på, giver skin af. – *Politesse*: kultur, (ydre) dannelse. – *Afvisning*: skildring.
- 16 *Montagne*: Montaigne. – *Charron, Pierre* (1541-1603): fr. teolog og filosof. – *Seculo*: af lat. *seculum*: århundrede. – *Zirath*: pyd. – *Vanheld*: vansiring. – *bewærg* sig over: beklage. – *gout*, fr. goût: smag. – *Satyrer*: satirer. – *een (...) Epistle*: H's 3. Levnedsbrev (1743). – *Satyricus, Satyricos*: af lat. *satyricus*: satiriker. – *tempererede*: mådeholdne. – *Character*: beskaffenhed, væsen. – *Menander* (ca. 342-292 f.Kr.): gr. komedieforfatter.
- 17 *u-førliglige*: uforlignelige; mageløse. – *Literati*: lærde, kritikere. – *Maximer*: grundsætninger. – *Attributa*: egenskaber. – *Aristoteles*: i den gr. filosof A.'s (384-322 f.Kr.) poetik, der behandler tragedien og eposet. – *ex.gr.*, lat. *exempli gratia*: for eksempel. – *promitteret sig*: gjort sig håb om. – *derudover*: af den grund. – *Anima Theatri*: lat. teatrets sjæl.
- 18 *Skionshed*: forstandighed, dommekraft. – *Artificium*: lat. kunst, færdighed. – *Philosophorum præcepta*: lat. filosoffets forskrifter. – *betridet*: bekæmpet, overvundet. – *Daarligheder*: dårskaber. – *Oyenskalk*: hykler. – *Tartuf*: den hykleriske hovedperson i Molières karakterkomedie af samme navn (1664). – *Festin de Pierre*: «Stengildets». Molières karakterkomedie benævnes nu oftest *Don Juan* (1665). Ved gæstebudet hos den myrdede svigerfaders hnd, Stengæsten, opluges den trolose Don Juan af helvedes flammer. – *skiemmer*: skammer. – *Stadsmand*: statsmand. – *Extremitet*: yderlighed.
- 19 *Helte-Historie. Adskillige store Heltes (...) sammenlignede Historier* I-II (1739) er planlagt efter Plutarks *Parallele Levnedbeskrivelser*. – *distingvere*: adskille. – *Apparence*: ydre. – *jeg (...) haver succederet*: det er lykkedes mig. – *Axioma*: gr. egl. værdi; indlysende påstand. – *opkaage*: opkøge. – *declanere*: docere. – *Orators*: lat. talere. – *Decouverter*: opdagelser. – *confunderes*: forveksles. – *pointessentierede*: raffinerede, skarpsindige. – *L'Espit*: Jacques Esprit's (1611-1678) *La Fausseté des vertues humaines* (1678). – *deriverer*: afleder. – *som en vis Autor siger*: Sml. Ep. 21 og 514. – *Hospitaler*: fattighuse.
- 20 *Fabel om Bierne*: Den eng. moralfilosof Bernard Mandeville (o. 1670-1733) udgav 1714 *The Fable of the Bees, or Private Vices Public Benefits*. – *Republique*: stat. – *Comicus*: komisk forfatter; komedieskriver. – *Proprietarius*: ejer af større landejendom. – *finder sin Regning*: ser sin fordel. – *Seneca*: Tekststedet (*De beneficiis* 6,38, 2-3) har delvis dannet grundlag